

มนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรมไทยในภาคใต้*

THE CHARM OF THAI CULTURE IN THE SOUTH

พระมหาเมธี จันทวโส (ไวยวัฒน์), พระครูวิจิตรวรालังการ (อนันต์ นิสิตล),
พระมหากวีพัฒน์ (ยารังสี), เขมจิรา คำหงษา

PhramahaMethee Jantawangso (Waiyuwath), Phrakhruwichitwaralangkan (Anan Nisadol),
PhramahaKaweephat (Yarungsi), Khemjira Khamhongsa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

พระมหาโยธิน มหาวีโร (มาศสุข)

PhramahaYothin Mahawiro (Massuk)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศกรราช

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

*Corresponding author E-mail: yotin.mas@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางภาคใต้ 2) เพื่อศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ที่น่าหลงใหลของวัฒนธรรมทางภาคใต้ ภาคใต้มีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดกับชายฝั่งทะเล มีเทือกเขาและธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ แต่ละปีจึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางไปเยี่ยมชมวัฒนธรรมและความสวยงามทางธรรมชาติ ด้วยภาคใต้มีทั้งหมด 14 จังหวัด และบางจังหวัดติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบกับในอดีตเคยเป็นเมืองศูนย์กลางชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน จึงทำให้คนไทยในภาคใต้มีวัฒนธรรมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางด้านอาหาร วัฒนธรรมทางด้านการละเล่น รวมไปถึงวัฒนธรรมการแต่งกายและวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนา การผสมผสานด้านความหลากหลายของวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดมนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีและวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อคนรุ่นใหม่ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญในมรดกทางวัฒนธรรมเท่าใดนัก และเมื่อไม่มีการอนุรักษ์หรือสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ที่เคยมีมนต์เสน่ห์และอัตลักษณ์ ก็จะถูกกลืนกินและลบเลือนลงไปในที่สุดท้ายสูญหายตามกาลเวลา

คำสำคัญ: มนต์เสน่ห์, วัฒนธรรมไทย, ภาคใต้

* Received March 3, 2023; Revised March 24, 2024; Accepted March 26, 2024

ABSTRACT

This academic article aimed to study 1) the culture of southern Thailand and 2) the charming identity of southern Thai culture. Most of the southern region of Thailand is adjacent to the coast. There are also mountains and abundant nature. Every year, many tourists like to visit the culture and natural beauty. There are 14 provinces in southern Thailand, some adjacent to neighboring countries. In the past, it was a coastal city, causing cultural exchange between each other. As a result, the people of this region have diverse cultures. Whether it is language culture, food culture, game culture, dress culture, and religious tradition culture. The combination of diverse cultures creates cultural charm. Nowadays, technology and Western culture play a huge role in the new generation. This makes the latest generation less popular with the cultural heritage of their hometown. When there is no preservation or inheritance of the culture that once had these charms and identities. It will be swallowed up and eventually fade away with time.

Keywords: Charm, Thai culture, Southern region

บทนำ

ภาคใต้เป็นเขตพื้นที่เศรษฐกิจการท่องเที่ยวและติดชายฝั่งทะเลประกบเพื่ออกเขามีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีมนต์เสน่ห์ด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนไม่ว่าจะด้านภาษา การละเล่น อาหาร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดไปถึงการแต่งกายและวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนา

แต่ละปีจึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางไปเยี่ยมชมวัฒนธรรมและความสวยงามทางธรรมชาติของภาคใต้ ภาคใต้มีด้วยกันทั้งหมด 14 จังหวัด แบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 ภาคใต้ตอนบน และตอนกลางมี 9 จังหวัดได้แก่ พัทลุง ตรัง ภูเก็ต กระบี่ ธารนง ชุมพร นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี และกลุ่มที่ 2 ภาคใต้แถบชายแดน มี 5 จังหวัดได้แก่สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส แต่ละจังหวัดจะมีความหลากหลายและวัฒนธรรมมีความโดดเด่นไม่เหมือนกัน ทั้งด้านวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ภาคใต้ยังมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน สืบเนื่องจากภาคใต้ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางเมืองชายฝั่งทะเล ทำให้พ่อค้าในสมัยอดีตเข้ามาค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สภาพอากาศโดยทั่วไปในภาคใต้ได้รับอิทธิพลลมมรสุมทั้ง 3 ทาง ได้แก่ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จึงทำให้ภาคใต้ไม่ปรากฏฤดูหนาวเหมือนภาคอื่น ๆ จะมีแต่ฝนตกชุกและกระจายสม่ำเสมอเกือบตลอดทั้งปี

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม และอาจมีฝนตกบ้างในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนและอุณหภูมิจะสูงขึ้นในช่วงนี้

ภาคใต้มีประวัติศาสตร์เริ่มต้นที่ยาวนานตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา มีการกล่าวถึงว่าดินแดนทอง (สุวรรณภูมิ/โคราช/จินหลิน) หรือดินแดนทะเลใต้ (หนานไห่) หรือดินแดนที่มีภูเขาไม้หอม ภาษาที่พบคือ (ภาษาพราหมณ์/สันสกฤต-ปรากฤต) (อมรา ศรีสุชาติ, 2544) ซึ่งให้เห็นว่ามีการติดต่อกับอินเดียในศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมาจนเกิดอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง ศาสนา และเศรษฐกิจบริเวณสุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช ราวพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองท่าฝั่งตะวันตก เมืองกลาห์ สันนิษฐานว่า บริเวณตะกั่วป่า พังงา ตรัง หรือรัฐเคดาห์ มีกลุ่มมุสลิม เปอร์เซีย และอินเดีย เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และเมืองฝั่งตะวันออก เมืองสทิงพระ จังหวัด สงขลา มีการค้าขายกับจีนและกัมพูชา รวมถึงศรีลังกา ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น ในศตวรรษที่ 19 นครศรีธรรมราชเป็นสัมพันธ์ไมตรีกับรัฐไทยตอนบน คือสุโขทัย ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 20 ภาคใต้อยู่ในขอบข่ายพหุวัฒนธรรมของกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการปกครอง และทำการยึดเกาะมะละกาไว้ในอำนาจเท่ากับได้ประเทศน้อยใหญ่ในภาคใต้และตอนบนของสหพันธรัฐมาเลเซีย ได้โดยปริยาย ด้วยที่ภาคใต้เกิดขาดแคลน ข้าว และเกิดโรคระบาดจึงต้องแตกกระจายเข้าไปอยู่ในป่า พ่อค้าและนักการศาสนาอิสลามที่เป็นอาหรับโดยตรงเคลื่อนย้ายมาที่เกาะสุมาตราชาวภาคใต้อ่อนล้าก็เริ่มหันไปนับถือศาสนาอิสลามตามผู้ปกครอง และมีการแก่งแย่งความเป็นผู้นำ อ้างสิทธิ์ในดินแดนบางส่วนที่ไม่มีขอบเขตชัดเจน ปัตตานีมีอิสลามเข้ามาจากอาหรับตั้งถิ่นฐานกลายเป็นแหล่งรวมของศิลปวิทยาการ และมีการแต่งวรรณกรรมศาสนาอิสลามและเขียนประวัติศาสตร์ เมื่อพลัดเปลี่ยนการปกครองจนถึงราชวงศ์จักรี (พ.ศ. 2325) นครศรีธรรมราชจึงลดบทบาทจากประเทศราช เป็นหัวเมืองเอกและมีผู้ปกครองเป็นระดับเจ้าเมืองหรือพระยานคร ต่อมาจึงโปรดเกล้าให้แยกหัวเมืองของภาคใต้อ่อนล้าที่มีมุสลิมออกเป็น 7 หัวเมือง ได้แก่ ปัตตานี หนองจิก ยะรา รามันห์ ยะหริ่ง สายบุรี ระแงะ ปลายิพุทธศตวรรษที่ 25 มีการปฏิรูปการปกครองของรัฐบาลกลางในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2435 ให้หัวเมืองแขก ทั้ง 7 ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งเป็นมณฑลปัตตานี และในปัจจุบันไม่มีมณฑลแล้ว มีแต่เพียงจังหวัด จะเห็นได้ว่าภาคใต้มีความหลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยที่เคยแลกเปลี่ยนและรับวัฒนธรรมติดต่อกับประเทศอื่น ๆ อาทิเช่น อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ จีน พม่า กัมพูชา ศรีลังกา ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น ในภาคใต้มีผู้อยู่อาศัยอยู่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ มุสลิม คริสต์ และพราหมณ์ สืบเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม ถ้าหากกล่าวถึง คำว่าวัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นและปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์ รวมไปถึงภาษา เครื่องมือ เครื่องใช้ ขนบธรรมเนียมประเพณีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สังคมยอมรับ วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดของสมาชิกในสังคมและเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและรักษาไว้ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551) วิถีชีวิตของคนในภาคใต้

ต่างก็มีวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมการกินที่แตกต่าง วัฒนธรรมการกินทางภาคใต้ส่วนใหญ่จะมีรสจัดจ้าน ชาวภาคใต้รับประทานข้าวสวยเป็นอาหารหลัก ส่วนข้าวเหนียวนิยมใช้ประกอบเป็นของหวานรับประทานกันเป็นบางมื้อบางคราว สำเนียงภาษาไทยถิ่นใต้ แอ่นแฝงอยู่ในแต่ละถ้อยคำที่เปล่งออกมา แต่ภาษาไทยถิ่นใต้ไม่มีภาษาเขียนตายตัว มีแต่เพียงภาษาพูดเท่านั้น (วรุฑ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ, 2546) ภาษาไทยถิ่นใต้มีภาษาย่อยแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นต่าง ๆ บางแห่งมีการใช้คำศัพท์หรือมีการออกเสียงแตกต่างกันออกไป สำเนียงและลีลาการพูดของชาวไทยถิ่นใต้ส่วนใหญ่ มีลักษณะห้าวและห้วนสั้น ขาดหางเสียง ที่จะช่วยเสริมให้เกิดความไพเราะ และยังมีคนไทยในชายแดนใต้ที่นิยมพูดภาษามลายูเพราะมีที่ตั้งติดกับมาเลเซียประเทศเพื่อนบ้านของเรา วิถีความเป็นอยู่ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่จะติดกับทะเลแม่น้ำลำคลองสลับกับภูเขา จึงทำให้ชาวภาคใต้ต้องอาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ เพื่อสะดวกแก่การบริโภค ประกอบกับคนไทยภาคใต้มีความหลากหลายด้านศาสนาจึงมีคติความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ด้วยทำเลที่ตั้งติดชายฝั่งทะเลจึงมีชนชาติต่าง ๆ เข้ามาพำนักพักอาศัยและเกิดผสมผสานทางเชื้อสาย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผสมความเชื่อและคติทางศาสนาเกิดขึ้น เช่น ถ้าปลูกเรือนแบบมีดินเสาจะไม่ขุดหลุมฝังเสาเพื่อสะดวกในการโยกย้าย แต่มีคติความเชื่อที่ว่าห้ามปลูกเรือนขวางตะวัน เพราะอาจจะขวางเส้นทางมรสมอาจถูกพายุพัดหลังคาบ้านปลิวได้ง่าย บ้านเรือนมีหลายลักษณะ มีทั้งเรือนเครื่องผูก ทรงจั่ว และปั้นหยา ได้ถุนจะเตี้ยป้องกันการต้านลม ที่อาจทำให้เกิดความเสียหายจากพายุได้ ปัจจุบันนิยมปลูกเรือนในรูปแบบสมัยใหม่จึงไม่ค่อยมีให้เห็นรูปแบบเดิมมากนัก นอกจากวัฒนธรรมการกินและวิถีความเป็นอยู่ทางภาคใต้แล้ว ยังมีวัฒนธรรมการละเล่นที่มีความโดดเด่นและน่าสนใจอีกมากมาย ส่วนใหญ่วัสดุที่ใช้ในการละเล่นมักทำจากวัสดุทางธรรมชาติ อย่างเช่นไม้ไผ่ ที่ใช้ประดิษฐ์ตีประกอบขับร้องและการละเล่นเต้นรำ การละเล่นส่วนใหญ่ของคนไทยในภาคใต้ จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากประเทศอินเดีย เช่น ประเภทเครื่องสี่เครื่องเป่า จะมีการผสมผสานทำให้เกิดดนตรีสนุกสนาน รื่นเริง เร่าใจ สร้างความบันเทิง ซึ่งบางพื้นที่ก็มีการใช้ กลอง โหม่ง ฉิ่ง ร่วมประกอบดนตรีอีกด้วยอย่างเช่น หนังตะลุง โนรา ลิเก ป่า รองเง็ง ในการแต่งกายของชาวไทยในภาคใต้ นิยมแต่งกายแบบสบาย ๆ รูปแบบเครื่องนุ่งส่วนใหญ่คล้ายมาเลเซียและอินโดนีเซียเพราะมีสภาพอากาศแบบเดียวกัน ด้วยที่คนไทยในภาคใต้มีความหลากหลายด้านศาสนาและเชื้อชาติ ลักษณะการแต่งกายจึงแตกต่างกันออกไป หากเป็นคนไทยเชื้อสายมุสลิมผู้ชายก็จะนิยมนุ่งโสร่งคล้ายกับนุ่งผ้าขาวม้าของภาคอีสาน แต่หากเป็นผู้หญิงก็จะนุ่งผ้าปาเต๊ะหรือผ้าบาติก ยุคสมัยเปลี่ยนไปคนไทยในภาคใต้ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็จะนุ่งเสื้อผ้านวมแฟชั่นนิยม คงหลงเหลือเพียงผ้าที่มีชื่อเสียงอย่างเช่น ผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราช ผ้าทอเกาะยอ ผ้าทอนาหมื่นสี ผ้าทอพุมเรียง ผ้าทอกระรอก ผ้าปาเต๊ะ ผ้าทอปัตตานี

ปัจจุบันเทคโนโลยีและยุคสมัยเปลี่ยนไปสิ่งเหล่านี้ถูกความทันสมัยเข้ามากลืนกินจนทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญ แต่วัฒนธรรมภาคใต้ยังมีมนต์เสน่ห์ที่น่าศึกษา ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางภาคใต้
2. เพื่อศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ที่น่าหลงใหลของวัฒนธรรมทางภาคใต้

ด้วยภาคใต้มีมนต์เสน่ห์ด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน อาทิเช่น ภาษา การกิน การละเล่น การแต่งกาย ล้วนมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควรหวงแหนควรรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบสานต่อยอดรักษาไว้ทั้งสิ้น เพราะหากกล่าวถึงวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม มนุษย์รับเอาและเรียนรู้จากธรรมชาติโดยไม่รู้ตัวทำให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบกันและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น รับช่วงสืบต่อกันโดยไม่ขาดสาย เราจะเห็นว่าทุกภูมิภาคมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศของแต่ละพื้นที่ภาคใต้ตอนบนและตอนกลางอย่างเช่น พัทลุง ภูเก็ต กระบี่ ระนอง ชุมพร นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่จะมีวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อของศาสนาพุทธศาสนาส่วนภาคใต้แถบชายแดนตอนล่าง เช่น ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จะมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ ทำให้ลักษณะการกิน ภาษา ในแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกันออกไปอีกด้วย แต่ส่วนใหญ่ที่เราได้เรียนรู้หรือได้เห็นคือวัฒนธรรมการละเล่นอาจจะมีความแตกต่างกันบ้างตามความเชื่อของศาสนา แต่มีเป้าหมายเดียวกันเพื่อความบันเทิงและผ่อนคลายหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากหน้าที่การงานมาทั้งปี ส่วนวิถีความเป็นอยู่และการแต่งกายของชาวไทยในภาคใต้ด้วยความหลากหลายด้านเชื้อชาติและศาสนาจึงทำให้สิ่งเหล่านี้แตกต่างออกไป แต่ก็ยังหลงเหลือวัฒนธรรมที่บ่งบอกให้เราได้รับรู้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่บ่งบอกให้ทราบว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมายาวนานตั้งแต่รุ่นประวัติศาสตร์ และเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจควรแก่การเรียนรู้และรักษาไว้

วัฒนธรรมและความหมาย

วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือโครงสร้างทางสังคม ที่ทำแล้วเกิดความเจริญรุ่งเรืองออกมาแก่สังคม แก่หมู่คณะ ชุมชน ตลอดถึงประเทศนั้น ๆ วัฒนธรรมยังสามารถแบ่งออกได้อีก 4 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมด้านการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่า คติธรรม เป็นวัฒนธรรมที่ครอบคลุมไปถึง ความคิด ความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ของมนุษย์ 2) วัฒนธรรมด้านการปกครอง เรียกว่า เนติธรรม เป็นวัฒนธรรมในการให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตาม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดถึงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ 3) วัฒนธรรมด้านเกี่ยวกับวัตถุที่เรียกว่า วัตถุธรรม เป็นวัฒนธรรมด้านวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมไปถึงเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และ 4) วัฒนธรรมด้านการอยู่ร่วมกัน เรียกว่า สหธรรม เป็นวัฒนธรรมด้านการแสดงมารยาทในสังคม การต้อนรับ ทักทาย สนทนาปราศรัย เป็นต้น นักวิชาการหลายท่านในประเทศไทยยังให้ความหมายและนิยามของวัฒนธรรมไว้มากมายหลายมุมมอง อาทิเช่น

กรมการส่งเสริมวัฒนธรรม กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายหลายอย่างโดยรวมแล้ว คือ สิ่งที่ทำแล้วเจริญงอกงามแก่หมู่คณะทั้งหมายถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความประพฤติ กิริยามารยาทหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่แสดงออกมาทางภาษา ศิลปะ ความเชื่อ กฎหมาย ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดี อื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ได้สืบทอดปฏิบัติต่อกันมา เปลี่ยนแปลงปรับปรุง ผลิตหรือสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม (กรมการส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2562)

จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายความว่า “ธรรม” คือ ความเจริญหรือธรรมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ นั้นแสดงให้เห็นว่าไม่ได้อยู่กับที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงตามลำดับ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ สิ่งใดอยู่กับที่สิ่งนั้นไม่ชื่อว่า “วัฒนธรรม” คือ เจริญ วัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมแก่กาลเวลาอยู่เสมอ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2527)

บรรเทิง พาพิจิตร กล่าวว่า วัฒนธรรม มาจาก Culture ในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์มาจาก Cultura ในภาษาละติน หมายความว่า การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (บรรเทิง พาพิจิตร, 2549)

พวงผกา คุโรวาท กล่าวว่า วัฒนธรรม มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เพราะคำว่า “วัฒนธรรม” มาจากภาษาบาลีว่า “วฒฺณน” แปลว่า เจริญงอกงาม คำว่า “ธรรม” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ธฺม” หมายถึง ความดี (พวงผกา คุโรวาท, 2539)

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย กล่าวว่า “วัฒนธรรม” มีความหมาย 2 นัย คือ นัยที่ 1 หมายถึง สิ่งที่ทำให้หมู่คณะเจริญก้าวหน้า หรือทำให้ประชาชนมีศีลธรรมอันดีเท่านั้น นัยที่ 2 หมายถึง ไม่เจาะจงว่าวัฒนธรรมจะต้องเจริญก้าวหน้าเป็นระเบียบ หรือแสดงศีลธรรมอันดีเสมอไป แต่ถือว่าทุกคนทุกหมู่คณะ มีการผลิตสิ่งใดนอกเหนือจากสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมีการใช้ร่วมกันตามความหมายและวิธีการที่กำหนดขึ้นร่วมกันก็เป็นวัฒนธรรม (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548)

สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ สิ่ง que แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลาเรียบร้อย สุภาพเหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวของผู้อื่นและของตน (สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, 2555)

เมื่อก้าวโดยสรุป วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอดสิ่งที่ทำออกมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมในที่สุด วัฒนธรรมมักจะอยู่กับที่จะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีงามและเจริญรุ่งเรือง

งอกงามในสังคม ชุมชน และประเทศนั้น ๆ จึงเรียกว่า วัฒนธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมยังรวมถึง ความเชื่อ ค่านิยม ข้อบังคับ วัตถุสิ่งของ และการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอีกด้วย

วัฒนธรรมในด้านอาหาร

ภาคใต้ในอดีตมีการเข้ามาค้าขายจากคนต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากในสมัยอดีต การคมนาคมจะนิยมใช้ทางน้ำซึ่งสะดวกกว่าทางบก และด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนต่างถิ่นจึงเข้ามา ติดต่อกับค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้นาวัฒนธรรมด้านการกินอาหารและเครื่องเทศเข้ามาด้วย คนไทยในภาคใต้ได้รับและซึมซับวัฒนธรรมเหล่านั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การกินของคน ไทยภาคใต้ในแต่ละจังหวัดจึงมีความนิยมในการกินอาหารที่ไม่เหมือนกันและมีความแตกต่างใน เรื่องของอาหารอย่างจำกัด (กัญญ์สิริ จันทรเจริญและคณะ, 2560) กล่าวว่า อาหารพื้นบ้าน ภาคใต้ของไทยจะมีลักษณะเด่น คือ มีคุณค่าทางโภชนาการอาหารครบทั้ง 5 หมู่ อีกทั้งยังมี สรรพคุณทางยาช่วยให้สุขภาพดี และรสชาติอาหารมีความเป็นเอกลักษณ์ คือ เผ็ด เปรี้ยว เค็ม ที่โดดเด่นกว่าภาคไหน ๆ

เราจึงจะเห็นได้ว่า อาหารของคนไทยในภาคใต้จึงนิยมมีเครื่องเคียง อย่างเช่น ผักมากมาย หลากหลายเพื่อตัดความเผ็ด เปรี้ยว เค็ม นั้นเอง ด้วยการผสมผสานกันของไทยพุทธไทยมุสลิม มลายู ทำให้คนไทยในภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดน ก็จะมีค่านิยมในการกินที่แตกต่างออกไป ด้วย อาหารที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้เป็นการสื่อสารให้เห็น เส้นทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตที่ดำรงชีวิตอยู่ใกล้ทะเลและจะออก ทะเลเพื่อหาวัตถุดิบอย่างเช่น กุ้ง หอย ปู ปลา มาดำรงชีวิตจนกลายเป็นวัฒนธรรมในการกิน อาหารเกิดขึ้นตามสภาพและตามหลักศาสนา อาหารเป็นที่นิยมรับประทานเป็นอย่างมาก ของคนไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ข้าวยาน้ำบูดู หรือ นาซิ กาบูร ข้าวหมกไก่ หรือ นาซิกูนิง นอกจากนี้ที่กล่าวมาของของวัฒนธรรมในการกินของคน 3 จังหวัดชายแดนในภาคใต้ แล้วยังมีอาหารประเภทอื่น ๆ เช่น แกงเหลือง แกงไตปลา ฯลฯ แต่ส่วนใหญ่วัฒนธรรมการกิน อาหารของคนไทยในภาคใต้จะมีรสเปรี้ยว เผ็ด เค็ม ปนกันอยู่มากกว่าภาคอื่น ๆ จึงเป็น เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมในการกินที่ไม่เหมือนจังหวัดใด ด้วยมีรสชาติที่ เปรี้ยว เผ็ด เค็มแล้ว ยังมีเครื่องเคียง (ของกินที่เอามาตั้งเทียบข้างเพื่อกินประกอบกับอาหารบางชนิด) อย่างเช่น ผัก ชนิดต่าง ๆ ไว้ในการรับประทานตรสชาตินั้น ๆ

นอกจากนี้ผักและสมุนไพรที่เป็นเครื่องปรุงและเครื่องเคียงของอาหารพื้นบ้านคนไทย ในภาคใต้ ล้วนมีสรรพคุณทางยาและช่วยในการปรับสมดุลของร่างกายให้เป็นปกติทั้งสิ้นเพื่อ ทำให้การกินอาหารเกิดรสชาติมากขึ้นอีกด้วย กล่าวได้ว่า คนไทยในภาคใต้มีวัฒนธรรมการกิน ที่มีคุณค่าทางด้านอาหารและมีรสจัดกว่าคนไทยในภาคอื่น ๆ

วัฒนธรรมในการแต่งกาย

คนไทยในภาคใต้อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วยส่วนใหญ่ติดกับชายฝั่งทะเล และมีการผสมผสานความหลากหลายด้านวัฒนธรรม (ณัฐชนา นวลยัง, 2562) กล่าวว่า พื้นที่ภาคใต้มีความปะปนกันของวัฒนธรรม เนื่องจากการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ จึงได้รับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามา

ภาคใต้มีภูมิประเทศที่ติดกับทะเลจึงมีเรือสินค้ามาจอดเทียบท่าจำนวนมาก มีการแลกเปลี่ยนสินค้าหลากหลายโดยเฉพาะผ้าลายพิมพ์ต่าง ๆ (บัณฑิต ลีวชัยชาญ, 2562) การแต่งกายชาวภาคใต้ใช้ผ้าหลายรูปแบบ ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าแพร ผ้าเขียนลายเทียน ผ้ามัดย้อม อันเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ในอดีตโดยทั่วไปชาวปักษ์ใต้นิยมนุ่งผ้าคล้ายผ้าขาวม้า มีสีแดง การนุ่งผ้าปาเต๊ะหรือบาติกที่มีลวดลายสีสันหลากหลาย เป็นความนิยมในช่วงหลัง ซึ่งได้รับอิทธิพลของผ้ามาเลเซีย อินโดนีเซีย ชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมนุ่งโสร่งที่มีความคล้ายกับผ้าขาวม้าของภาคอีสาน ด้วยความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมการแต่งกายที่สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มไทยพุทธ กลุ่มไทยมุสลิม กลุ่มเชื้อสายจีน-มลายู การแต่งกายก็จะแตกต่างกันไปตามรูปแบบเอกลักษณ์ของเชื้อสาย ศาสนา ในกลุ่มชาวไทยพุทธเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม การแต่งกายก็จะคล้าย ๆ คนภาคกลาง ผู้หญิงจะนิยมนุ่งผ้าซิ่นใส่เสื้อสีอ่อน ๆ แขนสามส่วน ส่วนผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขาวเลสวมเสื้อผ้าฝ้าย มีผ้าขาวม้าผูกเอว พาดบ่า กลุ่มชาวไทยมุสลิม เป็นชาวไทยมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลาม บ้างก็มีเชื้อสายมลายู การแต่งกายก็จะนิยมแต่งตามหลักศาสนา ผู้หญิงมีผ้าคลุมศีรษะ ใส่เสื้อผ้ามัดย้อม นุ่งซิ่นปาเต๊ะ สวมกางเกงขาวยาว ส่วนฝ่ายชายใส่เสื้อคอตั้งมีผ้าโสร่งผืนสั้น ที่เรียกว่า ผ้าของเก็ด พันรอบเอว ถ้าอยู่บ้านหรือลาลองจะใส่โสร่งลายตาราง ทอด้วยฝ้าย และสวมหมวกถักหรือ เย็บด้วยผ้ากำมะหยี่ กลุ่มเชื้อสายจีน-มลายู เป็นกลุ่มชาวจีนที่มาแต่งงานกับชนพื้นเมืองมลายู รูปแบบการแต่งกายจึงถูกผสมผสานระหว่างจีนและมลายู ฝ่ายหญิงใส่เสื้อฉลุลายดอกไม้ รอบคอ เอว และปลายแขนอย่างงดงาม นิยมนุ่งผ้าซิ่นปาเต๊ะ ฝ่ายชายยังคงแต่งกาย คล้ายรูปแบบจีนดั้งเดิมอยู่ (Kapook Travel, 2562)

วัฒนธรรมการแต่งกายทั้ง 3 กลุ่ม ปัจจุบันได้มีการรับเอาอารยธรรมจากตะวันตกมาผสมผสานจึงทำให้รูปแบบการแต่งกายได้เลือนรางหายไป จะมีพอให้เห็นบ้างในงานประเพณีที่สำคัญเท่านั้น ด้วยคนยุคใหม่หันมาให้ความสำคัญในเรื่องของแฟชั่น จึงทำให้รูปแบบในการแต่งกายแบบดั้งเดิมเริ่มสูญหายไป ลักษณะการแต่งกายแบบดั้งเดิมจึงมีให้เห็นไม่บ่อยนักในปัจจุบัน

วัฒนธรรมด้านภาษา

ภาษาเกิดจากมนุษย์เลียนแบบเสียงของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากภัยพิบัติ เสียงสัตว์ร้อง เมื่อได้ยินหรือได้เห็น มนุษย์จึงเรียนรู้และเลียนแบบจากสิ่งเหล่านั้น วิวัฒนาการมาเป็นภาษาที่ใช้

ติดต่อสื่อสารกันในที่สุด ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารและใช้ภาษาในการจดบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษ (สุวรรณ ตังทีฆะรักษ์, 2556) ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ มนุษย์รู้จักแปลงเสียงออกมาให้มีความหมาย เรียกว่า ภาษาพูด เพื่อใช้ติดต่อถ่ายทอดความคิด ความรู้ และการอยู่ร่วมกันมีการเลียนแบบเสียงตามธรรมชาติบ้าง การสื่อสารทางภาษาของมนุษย์จึงมีความแตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ สภาพความเป็นอยู่ ภูมิอากาศ และในประเทศไทย ก็มีมากมาย หลากหลายภาษา เมื่อแบ่งตามภูมิภาคได้ 4 ภาษา คือ ภาคเหนือใช้ภาษาคำเมือง ภาคกลางใช้ภาษาไทยกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ภาษาอีสาน ภาคใต้ใช้ภาษาถิ่นใต้ (ฉันทส ทองช่วย, 2534) กล่าวว่า ชาวพื้นเมืองของภาคใต้ถือว่าถ้อยคำส่วนใหญ่ยกเว้นคำด่าเป็นคำสุภาพสามารถใช้ได้เกือบทุกกาลเทศะและทุกชนชั้น สรรพนามใช้พูดมีไม่กี่คำ เช่น คำว่า “แก” อาจใช้แทน บิดามารดา ครูอาจารย์ “เต็น” (ตน) หรือ “ตัว” (ตัว) ใช้แทนภาษากลางว่า คุณ หรือ “ท่าน” และคำว่า “ต้น” เป็นสรรพนามแทนพระสงฆ์ทั่ว ๆ ไป สำเนียงของชาวภาคใต้นั้นจะเป็นที่ประจักษ์ว่า ค่อนข้างห้วนท้าวกว่าถิ่นอื่น ๆ สืบเนื่องมาจากลักษณะภูมิศาสตร์ คลื่นลมมรสุมเป็นสำคัญ (เฉลิมชัย ส่งศรี, 2542) คนไทยในภาคใต้ใช้ภาษาในการพูดมักจะตัดคำข้างหน้าให้เกิดความสั้นลง คงเหลือไว้แต่คำข้างหลัง อย่างเช่นคำว่า “ไปไหน” ก็ตัดคำว่า “ไป” ออกเหลือแต่คำว่า “ไหน” และคำว่า “อร่อย” ก็ตัดคำว่า “อะ” ออกเหลือแต่คำว่า “ร่อย” บางครั้งก็ตัดคำที่อยู่กึ่งกลางออกอย่างเช่นคำว่า “นาฬิกา” ก็ตัดคำว่า “ฬิ” ออกเหลือแต่ “นาภา” และคำว่า “ทำอะไร” ตัดคำว่า “อะ” ออกไปเหลือแต่ “ทำไหร” บางคำเป็นคำเดียวโดด ๆ เช่นคำว่า “พูด” แต่ภาษาภาคใต้กลับใช้คำว่า “แหลง” และคำว่า “รีบ” แต่ภาษาภาคใต้กลับใช้คำว่า “แซบ” เป็นต้น น้ำเสียงที่ใช้เรียกจะมีลักษณะสั้น ๆ ด้วยวัฒนธรรมด้านภาษาจึงอาจทำให้คนที่มาจากภาคอื่น ๆ ที่สื่อสารด้วยอาจเกิดความเข้าใจผิด เช่น ถ้าหากคนภาคกลางถามถึงหญิงสาวว่า “มีสามีหรือยัง” สาวได้ตอบว่า “ยัง” นั้นแปลความหมายว่าสาวได้มีสามีแล้ว ภาษาจึงได้ชื่อว่าเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารเพื่อให้เข้าใจความหมายของคนในกลุ่ม ๆ นั้น หรือสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้ในกลุ่ม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็มีการใช้ภาษาถิ่นคือ ภาษามลายู ที่เป็นภาษาเฉพาะของชาวมุสลิม 3 จังหวัดอีกด้วย (ฉันทส ทองช่วย, 2535) กล่าวว่า ภาษาไทยถิ่นใต้มีลักษณะเป็นภาษาลูกผสมระหว่างภาษามลายูอย่างชัดเจน และส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายู และติดกับรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย จึงได้รับอิทธิพลจากภาษามลายูค่อนข้างมาก

ภาษาเป็นสื่อที่ใช้ในการพูดติดต่อสื่อสารกัน มีระดับและสำเนียงของภาษาที่ไม่เหมือนกัน และภาษามีความแตกต่างกันไปตามลักษณะความเป็นอยู่ของแต่ละภาค การใช้คำในการพูดจึงทำให้เกิดการใช้ที่แตกต่างกันออกไปด้วย ในภาคใต้การใช้ภาษาดูเหมือนห้วน ๆ ห้าว ๆ ขาดหางเสียงเหมือนกับภาคกลาง และภาคอื่น ๆ จึงทำให้ผู้ที่ได้ยินคนภาคใต้คุยกัน

ดูเหมือนกระด้าง แต่แท้จริงแล้วภาษามีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้น ๆ และการใช้ภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่คนภาคไหน ๆ หากว่าได้มาสัมผัสกับวัฒนธรรมของคนไทยในภาคใด ก็ต้องมนึงสงสัยในการใช้คำเฉพาะถิ่น ที่เราอาจจะเข้าใจอีกแบบหนึ่งแต่ความหมายอาจจะตรงกันข้ามกับเราที่เข้าใจก็ได้

วัฒนธรรมด้านการละเล่น

ในประเทศไทยภาคใต้ได้รับอิทธิพลมาจากหลาย ๆ เชื้อชาติ ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ในการละเล่นนิยมเล่นในช่วงที่ว่างเว้นจากหน้าที่การงาน จึงมีการละเล่นเพื่อผ่อนคลายหรือให้ความบันเทิงของชุมชนนั้น ๆ เครื่องดนตรีก็จะมีหลัก ๆ อาทิเช่น กลอง ฉิ่ง โหม่ง ผสมผสานกับ รำมะนา ปี่ ซอ และอื่น ๆ ประกอบกับดนตรีและการขับร้อง เพื่อให้เกิดความบันเทิงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการละเล่นที่เป็นประเพณีกีฬาพื้นบ้านซึ่งมีการใช้พละกำลังในการต่อสู้จากสัตว์เลื้อยอาจะมีการเล่นสอยต๋อแทงกระบี่ เช่น กีฬาวัวชน ชนไก่ การแข่งนก ฯลฯ หรือเล่นในช่วงเทศกาลศาสนา แข่งขันชั้ดตัม แข่งโพน ฯลฯ การละเล่นในภาคใต้ตอนบนและตอนกลางจะมีการละเล่น อาทิเช่น หนังตะลุง โนราห์ ฯลฯ ส่วนภาคใต้แถบชายแดนตอนล่างก็จะมีการเล่น อาทิเช่น ลิเกฮูลู ร่องเงิ้ง ฯลฯ ภาคใต้จึงเป็นแหล่งรวมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านที่มีความสนุกสนานคึกคักเราใจ

การแสดงหนังตะลุง หนังตะลุงเป็นการละเล่นของท้องถิ่นภาคใต้มาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณ และถูกสืบทอดต่อยอดรักษาไว้มาจนถึงปัจจุบัน พัฒนามาจากละครเงาที่เก่าแก่ของมนุษย์ เดิมทีเป็นหนังตะลุงเป็นเรื่องของพราหมณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่หนังตะลุงออกพระอิศวร น่าจะชี้ให้เห็นกลุ่มที่นำเข้ามาได้อย่างชัดเจน แต่คาดการณ์ว่าน่าจะเข้ามาในศตวรรษที่ 17 ตามการบอกเล่าของนายหนังรุ่นเก่าที่ได้ถ่ายทอดไว้เป็นบทไหว้ครูหนัง (วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ, 2551) การแสดงหนังตะลุงได้รับความนิยมจากผู้ดูอย่างกว้างขวาง เพราะนายหนังตะลุงต้องผ่านการฝึกให้เกิดความชำนาญ และมีวิธีการพูดที่หลากหลายเพื่อให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ และเป็นการให้ความบันเทิงใจ ตลอดถึงสอดแทรกหลักคติคำสอนอีกด้วย (จรูญ หยุทอง-แสงอุทัย, 2557) กล่าวว่า ในอดีต 3 จังหวัดได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยเป็นต้นกำเนิดหนังตะลุงของคนภาคใต้ตั้งแต่สมัยเริ่มต้นถึงปัจจุบัน หนังตะลุงมีบทบาทที่สำคัญในสังคมคือ 1) เป็นกระบอกเสียงเพื่อถ่ายทอดความรู้ ข่าวสาร และความคิดโลกทัศน์ให้แก่ชาวบ้านและ 2) มีบทบาทในการสร้างความบันเทิงใจให้เกิดความสุนทรีย์ และผ่อนคลายตลอดถึงแฝงด้วยคติธรรมสอนใจ หนังตะลุงคาดว่าได้รับอิทธิพลมาจากชาวจีน และตัวหนังทำมาจากหนังวัวแกะสลักร่างตัวละครต่าง ๆ โดยมีนายหนังเป็นคนเชิดตัวละครและพากย์เสียง เรื่องราวที่นำมาแสดงส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากวรรณกรรมหรือวรรณคดีพื้นบ้าน และในปัจจุบันมีการแกะสลักตัวละครตามความนิยมของบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือดารา เพื่อสร้างนวัตกรรมที่ทันสมัยกว่าเดิม ให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย

เพราะคนรุ่นใหม่ค่อย ๆ ละทิ้งวัฒนธรรมการเล่นเหล่านี้ลงไป ด้วยความทันสมัยของเทคโนโลยีและวิถีชีวิตที่ทันสมัย จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมเหมือนคนในสมัยอดีต

การแสดงมโนราห์ มโนราห์ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า โนรา มีท่าทางในการเล่นเต้นรำที่อ่อนช้อย สวยงาม เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวภาคใต้ บทร้องเป็นทำนองกลอนสด ผู้ร้องจึงต้องมีไหวพริบในการสรรหาคำมาเชื่อมสัมผัสอย่างว่องไว เครื่องดนตรีจะประกอบด้วย กลอง ปี่ซาว กรับ ทับคู่ ฉิ่ง โหม่ง เป็นต้น และในปัจจุบันได้รับวัฒนธรรมสากลจึงมีการพัฒนาดนตรีร่วมสมัยในการแสดงอีกด้วย โนราในสมัยอดีตผู้แสดงเป็นชายล้วนซึ่งในปัจจุบันปะปนกันกับหญิงเพื่อให้เกิดรสชาติแก่คนดูมากขึ้น และในเครื่องแต่งกายของมโนราจะนิยมทำด้วยลูกปัด ปีกคล้ายหางนก ต่อเลียบยาวนอกจากนี้ยังมีการเล่นในสหพันธรัฐมาเลเซียอีกด้วย

ลิเกฮูลู เป็นการละเล่นพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นการโต้ตอบกันด้วยเพลง เล่นกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ ได้รับความนิยมจากชาวไทยมุสลิม เป็นศิลปะพื้นบ้านที่แสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น สื่อให้เห็นความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่นมักแสดงในงานต่าง ๆ ของชาวมุสลิม คำว่า ลิเก มาจาก ดิเกร์ เป็นศัพท์เปอร์เซีย 2 ความหมาย คือ 1) เป็นเพลงสด สรรเสริญ หรือขับร้องในงานวันเกิดนบี มุสลิมเรียกงานเมาลิด เรียกการสดนี้ว่า ดิเกร์เมาลิด ประการที่ 2) เป็นเพลงกลอนโต้ตอบ เล่นเป็นหมู่คณะเรียกลิเกฮูลู คาดการณ์ว่ารับแบบมาจากชาวกูลิเกฮูลูจะนิยมเล่นในงาน เช่น มาแกลบโละ งานสุหนัด งานเมาลิด งานฮารีรายอ ปัจจุบันลิเกฮูลู มีให้เห็นไม่มากนัก ด้วยมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทำให้ลิเกฮูลูขาดการสืบทอด เกิดจากการแสดงไม่เป็นที่สนใจเหมือนในอดีต

รองเง็ง เป็นวัฒนธรรมทางด้านการแสดงพื้นบ้านที่เต้นรำประกอบดนตรี ของคนในแถบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สื่อถึงการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว ศิลปะต้นฉบับแท้และดั้งเดิม มีคำร้องและทำนองเป็นภาษามลายู (ฐาปนี, 2549) กล่าวว่า รองเง็ง หรือ ร้องเง็ง มีเครื่องประกอบดนตรี คือ รำมะนา ฆ้อง ไวโอลิน ต่อมามีการนำกีตาร์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการเล่น ในสมัยอดีตนิยมเล่นในกลุ่มชุมชนนางมุสลิม และแพร่หลายมาสู่ชาวบ้าน รองเง็ง นิยมแพร่หลายในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตลอดจนในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ในสมัยอดีตรองเง็งเป็นเสมือนสื่อกลางทางศาสนาที่ช่วยให้ เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ผสมผสานปฏิสัมพันธ์ รองเง็งมีคุณค่าด้านศิลปะชั้นสูงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทย ซึ่งปัจจุบันก็ไม่มีให้เห็นมากนัก

การเล่นของคนไทยในภาคใต้ ส่วนใหญ่มีคุณค่าด้านภาษา การแต่งกาย ศิลปะ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ของคนในชาติ การละเล่นส่วนใหญ่เพื่อผ่อนคลายหลังจากที่เหน็ดเหนื่อยจากหน้าที่การงานผสมผสานกับศาสนากับความเชื่อ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการเล่นที่หลากหลายในภาคใต้ ประกอบกับในภาคใต้บางจังหวัดติดกับชายแดนมาเลเซียจึงได้รับวัฒนธรรมและรูปแบบการเล่นตามหลักศาสนาด้วย การละเล่นส่วนใหญ่ที่พอรู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ลิเกฮูลู รองเง็ง ฯลฯ และในปัจจุบันการเล่นพื้นบ้าน

ที่เป็นวัฒนธรรมของคนไทยในภาคใต้ก็เริ่มเสื่อมหายไปประกอบกับวัฒนธรรมทางตะวันตกและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก จึงทำให้วัฒนธรรมการละเล่นในรูปแบบเก่า ๆ เริ่มไม่ได้รับความนิยมและอาจจะทำให้วัฒนธรรมการละเล่นสูญหายไปในที่สุด

วัฒนธรรมประเพณีด้านศาสนา

ในสมัยอดีตภาคใต้ได้รับวัฒนธรรมที่หลากหลาย สืบทอดมาจากสมัยอดีตเป็นต้นมา พัฒนาสืบทอดจนกลายเป็นอาณาจักรที่เป็นที่รู้จักอย่างอาณาจักร ศรีวิชัย ตามพรลิงค์ และ นครศรีธรรมราช ในปัจจุบันมีความเชื่อด้านศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ อิสลาม จนกลายเป็นประเพณีด้านศาสนาที่สำคัญ ในภาคใต้ตอนกลางขึ้นถึงตอนบน ก็จะมี ความเชื่อที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีชิงเปรต ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีชักพระ ส่วนภาคใต้ตอนล่าง 3 จังหวัดส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมก็จะเชื่อในศาสนาอิสลาม เชื่อใน ประเพณีปฏิบัติ เช่น ประเพณีถือศีลอด ประเพณีวันฮารีรายอ เป็นต้น

ประเพณีชิงเปรต เป็นประเพณีด้านความเชื่อทางศาสนาพุทธนิยมจัดขึ้นในเดือนสิบ ด้วยความเชื่อที่ว่า ผู้ที่ล่วงลับดับขันธ์ตายไป หากได้รับทุกข์เวทนา คือ ตายไปเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย จำเป็นต้องอาศัยส่วนบุญที่บรรดาลูกหลานหรือเครือญาติที่ต้องอุทิศให้ ด้วยเหตุแห่งความเชื่อนี้ลูกหลานจึงนิยมนำเครื่องอุปโภคบริโภคไปถวายพระ และส่วนอาหารอีกส่วนหนึ่งก็นำไปเพื่อการตั้งเปรต อาหารความหวานที่ใช้สำหรับตั้งเปรตมีจำนวนมาก หลังจากเสร็จพิธีกรรมทางพุทธศาสนาแล้ว อาหารความหวานนั้นยังไม่เสีย พอยังนำมารับประทานได้ เหตุนี้จึงมีผู้ร่วมทำบุญร่วมแข่งกัน จึงเกิดความสนุกสนานร่วมด้วย จึงเรียกว่าชิงเปรต นิยม จัดในวันแรม 1 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำ เดือนสิบ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ การแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของนครศรีธรรมราช และได้จัดทำขึ้นทุกปีในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างเช่น วันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา มีประวัติความเป็นมาว่า ราว พ.ศ. 1773 มีชาวปากพนังที่เก็บผ้าได้ แล้วถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ให้ประกาศหาเจ้าของจึงทราบว่าเป็นของชาวหงสา ที่ต้องการนำผ้าพระบฏไปศรีลังกาแต่เจอมรสุมพัดมา พระเจ้าศรีธรรมโศกจึงนำไปห่มพระบรมธาตุแทน ด้วยเหตุนี้จึงได้ปฏิบัติกันสืบมา (ชลียา ศรีสุกใส, 2530) โดยผ้าที่นิยมนำมาแห่จะเป็นผ้าผืนยาว มีสีเหลือง สีแดง และสีขาว แห่เป็นขบวนยาวเพื่อไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เรียกว่า แห่ผ้าขึ้นธาตุ ผ้าที่นำมาแห่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผ้าพระบฏ (ทิพมาศ เสวตวรโชติ และคณะ, 2563) ด้วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า การกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุจะได้กุศลและได้ใกล้ชิดหรือเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามากที่สุด ความเชื่อนี้จึงถูกส่งต่อกันมา จึงถือว่าการนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยการโอบรอบองค์เป็นการบูชาที่สนิทแนบกับพระองค์ ได้กุศลแรงและสามารถปกป้องคุ้มครองให้อยู่รอดปลอดภัย เมื่อถึงวันที่มีประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พุทธศาสนิกชนในนครศรีธรรมราชและจากทุกสารทิศทั้งในและต่างจังหวัดรวมถึงชาวต่างชาติ

ที่เป็นชาวพุทธจึงได้มุ่งหมายมาสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเพื่อทำการสักการะสร้างกุศลผลบุญให้ช่วยหนุนนำประกอบกับการดำเนินชีวิตและกิจการให้ร่มเย็นเป็นสุขทั้งตนเองและครอบครัว

ประเพณีชักพระ ประเพณีชักพระ หรือลากพระ มีทั้งชักพระทางน้ำและทางบก เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวภาคใต้ อีกประเพณีหนึ่งที่มีความนิยมทำกันอย่างมากในช่วงออกพรรษา คือ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ด้วยการอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนนมพระ (นมพระ คือพาหนะที่ใช้บรรทุกลากพระ) แล้วชักหรือลากไป ด้วยการจำลองว่าพระพุทธร่องค์ทรงเสด็จกลับจากสวรรค์ดาวดึงส์สู่โลกมนุษย์หลังจากโปรดพุทธมารดา (ขนิษฐา จิตชินะกุล, 2545) กล่าวว่า การลากพระในสมัยก่อนใช้ล้อเลื่อน มีคนลากจำนวนมาก และมีเชือก 2 สาย สายหนึ่งสำหรับชาย สายหนึ่งสำหรับหญิง เวลาลากจะเบียดเสียดกันสนุกสนาน เฮฮา ส่วนการลากพระทางเรือก็จะนิยมจัดในถิ่นที่มีแม่น้ำลำคลอง ใช้เรือพายลากไป ด้วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นที่มาของการชักพระหรือลากพระพร้อมทั้งมีการตักบาตรเทโวโรหนะกับพระสงฆ์ไปด้วยพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดพลังความสามัคคี และส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กลายเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญทางวัฒนธรรมประเพณีของคนในภาคใต้ อีกประเพณีหนึ่ง

ประเพณีถือศีลอด การถือศีลอดหรือวัน ปอซอ ถูกบันทึกไว้ในคำภีร์ศาสนาอิสลาม ผู้นับถือศาสนาอิสลามจะต้องปฏิบัติตามโดยปฏิเสธไม่ได้ การถือศีลอด คืองดเว้นจากการดื่มกิน ตลอดถึงการมีเพศสัมพันธ์ ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนถึงตะวันตกขอบฟ้า ชาวมุสลิมจะถือศีลอดในเดือนรอมฎอน คือ ช่วงเดือน 9 ตามปฏิทินอิสลาม เป็นเวลา 29-30 วัน ขึ้นอยู่กับการมองเห็นดวงจันทร์เสี้ยวของเดือนใหม่ (ประพันธ์ เรืองณรงค์, 2554) กล่าวว่า การถือศีลอด ยกเว้นเฉพาะหญิงมีครรภ์ เด็ก คนเจ็บ คนแก่ สำหรับคนเดินทางต้องถือศีลอดในเวลาอื่นเพื่อชดเชย ในการถือศีลอดมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ได้สัมผัสและรับรู้ถึงความยากลำบาก และให้เข้าใจถึงอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความหนักแน่นและพากเพียรพยายามพัฒนาตนเองไปในทางที่ดี ชาวมุสลิมจึงนิยมปฏิบัติถือศีลอดด้วยความเคร่งครัดและยำเกรงศรัทธาอย่างแรงกล้าที่จะได้ใกล้ชิดพระผู้เป็นเจ้า

ประเพณีวันฮารีรายอ เป็นวันเฉลิมฉลองของชาวมุสลิมทั่วโลก ถือได้ว่าเป็นวันรื่นเริงมุสลิมบางคนก็เดินทางกลับมาตุภูมิเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาพร้อมเพรียงกัน และถือโอกาสได้พบปะพี่น้องและเครือญาติอีกด้วย (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2548) กล่าวว่า ฮารีรายอหมายถึง วันยิ่งใหญ่ ภาษาอาหรับเรียก “อีล” เป็นภาษามลายู เรียก ฮารีรายอ มี 2 ครั้ง คือครั้งที่ 1 อีดิลฟิฏริ ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนเซาวาล เป็นเดือน 9 ตามปฏิทินอิสลาม เป็นวันออกบวช และถือเป็นวันครบรอบการถือศีลอดเดือน รอมฎอน กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ทำกัน คือ การจ่ายชะกาต หรือการบริจาคทานหรือจ่ายภาษีให้แก่สังคม ถือเป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวและครั้งที่ 2 อีดิลอฎฮา เดือน ชุลฮิจญะ หรือตรงกับเดือน 12

ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นการฉลอง วันออกฮัจญ์ มุสลิมทั่วโลกเดินทางไปทำฮัจญ์ หรือแสวงบุญ ณ นครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อีฎิ้ลอัฎฮา คือ การเชือดสัตว์เพื่อเป็นพลีทานสำหรับผู้ที่มีกำลังทรัพย์มาก เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรูบาน สัตว์ที่นำมาเชือดได้แก่ แพะ แกะ วัว หรืออูฐ แจกจ่ายแก่ครอบครัว เครือญาติ ผู้ขัดสน หรือสังคม โดยสัตว์ที่นำมาเชือดจะต้องมีลักษณะสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่พิการ หรือมีตำหนิที่น่ารังเกียจ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงการเสียสละครั้งยิ่งใหญ่ของนบีมูฮัมหมัด ซึ่งเป็นศาสนาคำสำคัญอีกท่านหนึ่งของศาสนาอิสลาม ผู้ซึ่งเคยถูกพระองค์อัลลอฮ์ทดสอบจิตใจ และความศรัทธาของพระองค์โดยการใช้ให้เชือดบุตรชายอันเป็นที่รัก (MGR Online, 2555)

คนไทยในภาคใต้มีความหลากหลายด้านศาสนา จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นหลัก อย่างเช่น ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธก็จะมีประเพณีความเชื่อที่ถูกสืบทอดทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดวัฒนธรรมที่งดงามและกลายเป็นประเพณีงานประจำปีของแต่ละจังหวัดนั้น ๆ อีกด้วย ในส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็จะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพี่น้องมุสลิมในส่วนเรื่องของความเชื่อของศาสนาอิสลาม จะมีประเพณีและวิธีการปฏิบัติที่จนเกิดเป็นวัฒนธรรมและประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงคนรุ่นหลัง

สรุป

จากการศึกษาทางวัฒนธรรมไทยในภาคใต้ เราจะพบว่าในภาคใต้มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรม อันเกิดจากการผสมผสานและรับเอาวัฒนธรรมจากต่างแดนที่มีการเดินทางเข้ามาค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้และรับเอาสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดวัฒนธรรมผสมผสานความเชื่อด้านศาสนาขึ้น

ภาคใต้เป็นอีกรัฐภาคหนึ่งที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนเหมือนกับภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งพบว่าการศึกษาทางวัฒนธรรมในภาคใต้นั้น พบความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงรูปแบบและพิธีกรรมการเล่น การกิน การแต่งกาย รวมไปถึงภาษาก็จะมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน กลุ่มที่เป็นชาวพุทธโดยเฉพาะวัฒนธรรมการกินด้านอาหารพื้นบ้านของภาคใต้จะมีรสเผ็ด เปรี้ยว เค็ม ซึ่งเป็นรสชาติที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ตลอดถึงการละเล่นในภาคใต้ หนึ่งตะลุง มโนราห์ และอื่น ๆ ที่เป็นการละเล่นเพื่อผ่อนคลาย ซึ่งในปัจจุบันการแสดงการละเล่นเหล่านี้ก็มีให้เห็นไม่มากนัก มีการประยุกต์วิวัฒนาการของร่างอย่างร่างเวียนครกและการแสดงแบบสากลเข้ามามีบทบาทมากขึ้น มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาทำให้การละเล่นนี้ค่อย ๆ จางหายไป และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาอิสลาม ก็จะมีพิธีกรรมและความเชื่อ การกิน การแต่งกาย การละเล่น สอดคล้องกับศาสนาที่ตนเองนับถือเช่นกัน วัฒนธรรมการกินก็จะมีรสจัดเหมือนกัน แต่จะมีหลักศาสนาที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีข้อบังคับห้ามกินในสิ่งที่บัญญัติไว้อย่างเด็ดขาด การละเล่นก็มี ลิเกฮูลู รองเง็ง เพื่อผ่อนคลาย

ซึ่งการละเล่นเหล่านี้ก็เริ่มไม่มีให้เห็นแล้วเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ เราจะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ ความเป็นมนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรมแดนใต้ มีคุณค่าในตัวของมันเองอย่างน่าทึ่งแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าด้านภาษา การละเล่น พิธีกรรมทางศาสนาที่มีความหลากหลายผสมผสานกับความเชื่อและคำสั่งสอนไว้ด้วยกัน

ในปัจจุบันวัฒนธรรมเหล่านี้เริ่มจะมีให้เห็นไม่บ่อยนัก วัฒนธรรมบางอย่างก็ถูกกลืนกินจนแทบจะไม่หลงเหลือร่องรอยของวัฒนธรรม อาทิเช่น วัฒนธรรมการแต่งกายของคนไทยในภาคใต้ เพราะได้รับแฟชั่นจากตะวันตก ไปจนถึงวัฒนธรรมการละเล่นในภาคใต้ ซึ่งถูกเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน จนทดแทนและผ่อนคลายเป็นได้ ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมาประกอบกับการไม่ได้รับความสำคัญอย่างเช่นเคย ถ้าหากวัฒนธรรมยังมีส่วนผสมผสานกับยุคสมัยนั้นก็ยังคงหลงเหลือกลืนอายของวัฒนธรรมในอดีตได้บ้าง แต่ถ้าหากขาดการสืบทอดและต่อยอดหรือประยุกต์ร่วมสมัยในที่สุดวัฒนธรรมที่เป็นมนต์เสน่ห์และเอกลักษณ์เฉพาะตนก็จะถูกกลืนเลือนและร้างลาหายไป ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมการส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กัญญ์สิริ จันทรเจริญและคณะ. (2560). อาหารพื้นบ้านภาคใต้วิถีการดำรงชีวิตพิชิตสุขภาพดี. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 4(2), 281-290.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จรรยา หยูทอง-แสงอุทัย. (2557). หนังสือลูกภาคใต้ : รักเหง้าและบ้านหลอม “ตัวตนของคนใต้”. สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 14(2), 11-30.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ . (2527). วัฒนธรรมไทยภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว.
- ฉันทัส ทองช่วย. (2534). ภาษาและอักษรถิ่น (เน้นภาคใต้). กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ฉันทัส ทองช่วย. (2535). ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- เฉลิมชัย ส่งศรี. (2542). ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(2), 47-53.
- ชลียา ศรีสุกใส. (2530). วันสำคัญ ประเพณี การละเล่นของไทย. กรุงเทพมหานคร: พีบีซี จำกัด.
- ฐาปณี. (2549). การละเล่นพื้นบ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

- ณัฐชนา นวลยัง. (2562). วิวัฒนาการวัฒนธรรมการแต่งกายจากอดีตสู่ปัจจุบันของภาคใต้. การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 2 “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม”, 15-30.
- ทิพมาศ เสวตวรโชติ และคณะ. (2563). นวัตกรรมการสืบทอดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ นครศรีธรรมราช. วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ, 33(1), 107-116.
- บรรเทิง พาพิจิตร. (2549). ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- บัณฑิต ลิวชัยชาญ. (2562). มรดกวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประพันธ์ เรืองณรงค์. (2554). บุหงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.
- พวงผกา คุโรวาท. (2539). ศิลปะและวัฒนธรรมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. (2546). วิถีไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. (2551). มรดกทางวัฒนธรรม "ภาคใต้". กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2548). ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2555). วัฒนธรรม. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <http://legacy.orst.go.th>
- สุวรรณา ตั้งทีฆะรักษ์. (2556). ภาษาและวัฒนธรรม. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). วัฒนธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส.
- อมรา ศรีสุชาติ. (2544). สายรากภาคใต้: ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- Kapook Travel. (2562). ประเพณีภาคใต้ และวัฒนธรรมประเพณีภาคใต้. เรียกใช้เมื่อ 31 มกราคม 2566 จาก: <https://travel.kapook.com>
- MGR Online. (2555). “วันฮารีรายอ” เทศกาลแห่งความสุขที่มุสลิมทั่วโลกรอคอย. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2566 จาก <https://mgronline.com>